

Borka Bobovec*

AKADEMIK MIROSLAV BEGOVIĆ

Sažetak

Društveni kontekst i mogućnosti vremena u kojemu je akademik Miroslav Begović radio i stvarao dali su mu određene smjernice za djelovanje, a kroz rad je prikazan njegov doprinos stvaralačkome kontinuitetu u drugoj polovini dvadesetoga stoljeća. Povijest uvijek određuje pojedince, međutim, u tom segmentu postoji mogućnost određivanja sebe i svoga rada na način koji znači određeni iskorak, iskorak od uvriježenoga i sveprisutnoga. Snači se u novim društvenim odnosima na način da djelo koje je stvarao nije samo odgovor određenome sustavu, već dobro promišljen projekt koji teži idealu postavljenome puno ranije na ovim prostorima. Dosljednost u poimanju prostora i oblika te adekvatna interpretacija u projektima i izvedenim djelima koja su odnijela najviša strukovna i društvena priznanja doprinose tezi da je Begović unaprijedio našu arhitektonsku scenu djelima koja imaju trajnu vrijednost u čitanju grada i urbanih cjelina.

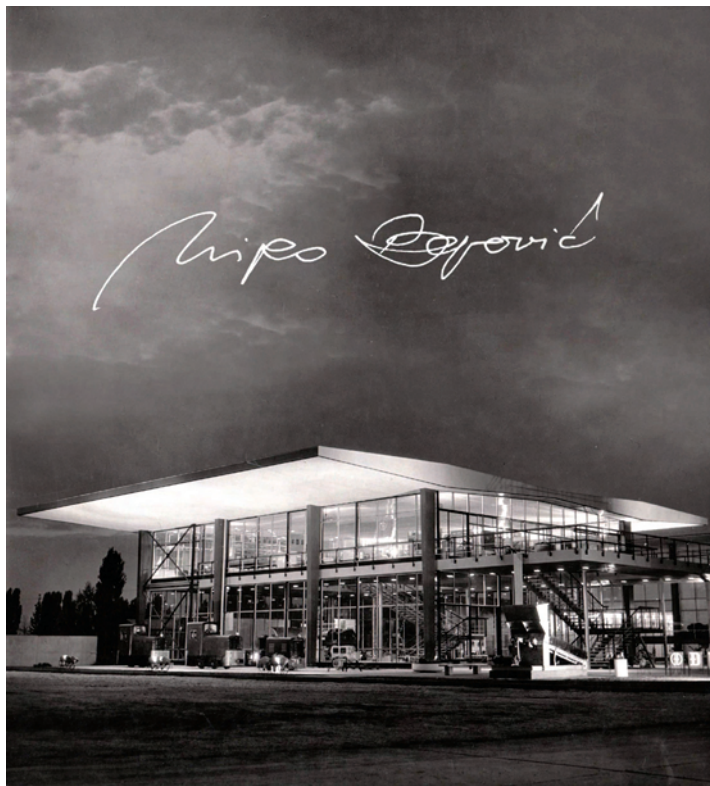
Ključne riječi: Miroslav Begović, arhitektura, druga polovina dvadesetoga stoljeća

Uvod

Ove godine navršit će se devedeset godina od rođenja osječkoga đaka, Miroslava Begovića. U protekloj je godini Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti organizirao dvije izložbe radova akademika Miroslava Begovića uz predstavljanje monografije *Miroslav Begović* autorice dr. sc. Borke Bobovec. Izložbe su bile postavljene u Muzeju Slavonije u Osijeku i Muzeju Brodskog Posavlja u Slavonskome Brodu, čime se Zavod pridružio obilježavanju desete obljetnice od smrti akademika Begovića.

Tijekom gotovo pedesetogodišnje prisutnosti na arhitektonskoj sceni, Bego-

* Dr. sc. Borka Bobovec, dipl.ing.arh., znanstveni suradnik. Ministarstvo graditeljstva i prostornoga uređenja. borka.bobovec@mgipu.hr

Naslovnica monografije autorice Borke Bobovec; Akademik Miroslav Begović

vić se nametnuo kao vrstan pedagog i ustrajan borac za implementaciju suvremenoga u postojeći urbani kontekst, bez lažnoga dodvoravanja, kako javnosti, tako i struci. Iza sebe je ostavio projekte, ali jednako tako i trag koji se osjeća u radu svih njegovih studenata koji su u polumraku predavaonice na trećemu katu, gledajući slajdove, upijali riječi, stavove, odnos prema životu i arhitekturi. Kroz djelo možemo čitati ne samo stvaralački opus arhitekta, već i trenutak u kome je stvarao, budući da svaki umjetnički izraz predstavlja ne samo osobu koja stvara, već reflektira vrijeme i mjesto stvaranja, s svim onim sitnim, na prvi pogled potpuno nebitnim, utjecajima na dnevnoj razini, do krupnih i globalnih koji su kroz povijest mijenjali zemljovide, neke uzdizali, a druge bacali na koljena. Arhitektonsko stvaranje ima svoje zakonitosti koje nam u svojoj jasnoći omogućava čitanje otvorene knjige, svima dostupne. A o arhitekturi, kako to lijepo kaže Tomislav Premerl: „kao i o svakom drugom pitanju, moguće je misliti na različite načine“.¹

¹ Premerl, T., 1990:165

Kroz rad i projekte Miroslava Begovića vidimo sliku tadašnjih mogućnosti, vremena i želja, gledamo čovjeka i arhitekta koji je kroz radove svjedočio o mjestu i vremenu, o nastojanju pojedinca da znanjem, umijećem i htijenjem pridonese boljitku u vremenu u kojem je živio. Doprinos hrvatskoj kulturi svjedoči o jednoj od istaknutih arhitektonskih osobnosti druge polovine dvadesetoga stoljeća, s obzirom da je broj arhitekata aktivno uključenih u edukaciju, istraživanje i praksu svakako rijedak, kako u Hrvatskoj, tako i šire.²

2 Crnković, I. i Neidhardt, V., 2004:17

Akademik Miroslav Begović; Atelijer Meštrović

Ishodišta

Na školovanje u Zagreb uputio se neposredno prije Drugoga svjetskog rata, a od 1945. godine studirao je na Arhitektonskome odjelu Tehničkoga fakulteta. Turbulentne ratne godine donose Begoviću brzo emotivno, političko i intelektualno sazrijevanje, što je u njegovim studentskim danima rezultiralo studioznim i nadasve ambicioznim pristupom arhitekturi. Mladoga je Begovića vrlo rano zapazio Kauzlarić i uveo ga u svijet arhitekata koji su oblikovali tadašnje arhitektonske i društvene smjernice. Fin, ugladen, u besprijekorno skrojenim odijelima, brzo se pozicionirao na arhitektonskoj i društvenoj sceni, a s vremenom je kroz rad na fakultetu oko sebe okupio grupu arhitekata koji su ga pratili na projektima. Opredijeljenost za znanstveni pristup, koji je sam po sebi dugotrajan, uz sklonost stalnim promjenama i tvrdoglavost u namjeri da iz projektinoga zadatka i trenutka u kojemu stvara izvuče maksimum, činile su ga teškim suradnikom. Promjene na projektima znale su biti zaustavljene tek rečenicom nekoga od suradnika *Za-*

tuširano je, profesore, ne može se više mijenjati., što je, uz otpuhivanje dima iz sveprisutne lule, prihvaćao i kretao dalje.

Kroz dugi niz godina razvijao se kao arhitekt kroz ispitivanje i traženja najboljega primjenjivog za određenu lokaciju u okvirima suvremene arhitekture, a

Akademik Miroslav Begović; Varteks

sazrijevanje je nosilo i uvođenje novih oblika uz stvaranje prepoznatljivoga stila što je vidljivo kroz cjelokupno djelo. U godinama provedenim na arhitektonskoj sceni, poredak vrijednosti gotovo se u cijelosti izmijenio u odnosu na vrijeme u kojemu je Begović počeo stvarati, tako da je i svladavanje odnosa unutar društva i tržišta svakako utjecalo na stavove i misli svih protagonista na sceni. Begovićev interes da se u projekte unese i ocijeni ono što je već zapravo tu, što je vrijednost postojeće arhitekture i zatečenoga mjesta, dovodi do niza projekata arhitekta koji poznaje i primjenjuje odnose i tehnike suvremene arhitekture, uvažava postojeće i zatečeno na lokaciji, mijenja nabolje životne stilove, ukratko, nalazi kompromise za budućnost, a to je jedan od imperativa opusa. Potraga za konačnim, primjenjivim, izvedivim, rezultirala je nizom varijantnih rješenja u većini projekata kroz koje su ispitivani mogući utjecaji na lokaciju, mogući odnosi s postojećim, s novim, sa samim sobom. Begović pripada generaciji koja je svoj maksimum dala od šezdesetih do osamdesetih godina dvadesetoga stoljeća i za koje je karakterističan širok djelokrug interesa, a samim time, i opus je bogat i raznolik. Imena koja uz Begovićevo nalazimo na izradi projekata u svojstvu autora, suautora ili suradnika, imena su koja su obilježila hrvatsku arhitektonsku scenu.

Akademik Miroslav Begović; Varteks interijer

Arhitektura kao materijalna potvrda društva uvijek se nalazi na raskrižju potrebe, imaginacije, želja i mogućnosti³. Trebalo je u određenome trenutku znatne snage, kako intelekta, tako i umjetničkoga dara da se iz raskrižja izade zadovoljan ostvarenim, pa makar se to danas nalazilo samo na skici, duboko zakopano pod hrpama papira koji su nijemi svjedoci vremena. Begović je jedan od protagonista hrvatske arhitektonske scene druge polovine dvadesetoga stoljeća koju je obilježio s nekoliko recentnih ostvarenja. Antoaneta Pasinović svrstava ga u red arhitekata koji uz značajnu teorijsku podlogu imaju specifičan i individualistički pristup prema problemu suvremenoga prostora⁴. Taj specifičan i individualan pristup posebno je vidljiv u snažnome prostorno-plastičkom izrazu koji koristi na gotovo svim projektima. Raznolikost interesa i razvojni put Begovića vidljivi su na ostvarenjima koja su svoje mjesto našla kako u postojećim povijesnim cjelinama, tako i u slobodnome prostoru kojemu je trebalo odgovoriti poštivajući sve elemente prirodnoga okruženja i konfiguracije terena.

3 Odak, T., 1986:31

4 Pasinović, A., 2001:116

Akademik Miroslav Begović; Galerija Hlebine

Stranica 135.

Akademik Miroslav Begović; Eden bazen

Stvaranje opusa

Izložbeni paviljon Tvornice „Đuro Đaković“ smješten na ledini novoga Zagrebačkog velesajma jedini je projekt koji nije morao imati odnos prema okolnome terenu, već samo prema planskoj transformaciji područja južno od rijeke Save, odnosno užemu prostoru Velesajma. Atelijer Meštrović, robne kuće „Varteks“ u Zagrebu i Varaždinu, kao i revitalizacija i interpolacija bloka Tkalčićeva-Radićeva-Krvavi most intervenirali su u povijesna središta grada Zagreba i grada Varaždina. U svim tim projektima izuzetnu ulogu imao je senzibilitet autora i uvođenje multidisciplinarnoga pristupa u pripremnu fazu projektiranja koje je obuhvaćalo detaljna sondiranja terena i postojeće povijesne strukture prije intervencije, a uspješnost rezultata nastavak je pravilno odabranoga pristupa i detaljne

pripreme koja je trajala više godina. Galerija naivne umjetnosti u Hlebinama, kao i hotel „Eden“ u Rovinju, projekti su iz kojih izvire suptilan odnos prema zatečenom prirodnome okruženju, gdje autor poštujući danosti terena, uklapa svoje djelo bez narušavanja uvijek krhke ravnoteže. Ponekad je teže ući u potpuno neizgrađen prostor i stopiti kuću s terenom, nego intervenirati u izgrađeni okoliš s postojećim pravilima po kojima funkcionira i zadanim očekivanjima od nove ulice, nove kuće ili samo novoga ulaza u postojeće zdanje.

Stranica 136. Akademik Miroslav Begović; Tkalčićeva

Akademik Miroslav Begović; Gliptoteka. Stranica 137

Akademik Miroslav Begović; Stolice

Intervencije u zatvorenome i otvorenom prostoru i projekti koje je Begović ostavio, nastavak su ideja koje su hrvatski arhitekti opredmetili u realizacijama početkom dvadesetoga stoljeća, a kasnije su razvijene i nadograđivane u uvjetima rasta i razvoja društva, politike i ekonomske moći države. Većina Begovićeva opusa smještena je između početka šezdesetih i kraja osamdesetih godina, odnosno glavnina njegova djelovanja vezana je uz vrijeme koje je zbog političkoga značaja moralo težiti napretku i unošenju novoga, snažnoga i kvalitetnog izraza u arhitekturu. Snažno naglašena likovnost koju je interpretirao kroz svjetlo i njegove učinke na arhitekturu gledanu okom skulptora, još je jedan u nizu elemenata koji se vežu uz kontinuitet kvalitete stvaralaštva hrvatskih arhitekata tijekom dvadesetoga stoljeća. Kontinuitet je tu, arhitektura začeta na blistavim postulatima moderne trajala je i dalje, mirno plovila kroz kabinete fakulteta, zadržavala se na „plahtama“ pauza i ponekad i negdje izrastala u kuću, galeriju, hotel. Njegova arhitektura rezultat je iznimne stvaralačke sposobnosti, a projekte karakterizira logič-

Akademik Miroslav Begović; Sabor Republike Hrvatske

na dispozicija i racionalna konstrukcija koja uz jasan koncept i skladno oblikovanje koristi sve novo što znanost i tehnika pružaju svakim danom u sve većoj mjeri.

Dosljednost u poimanju prostora i oblika te adekvatna interpretacija u projektima i izvedenim djelima koja su odnijela najviša strukovna i društvena priznanja stavljaju Begovića na istaknuto mjesto unutar hrvatske arhitektonske scene djelima koja imaju trajnu vrijednost u čitanju grada i urbanih cjelina. Unutar arhitektonskog miljea karakterizirala ga je izražena osobnost i širok djelokrug rada. Bavio se revitalizacijom gradskih blokova i pojedinačnih zgrada, s dužnom pažnjom projektirao je interpolacije u povijesnim aglomeracijama, projektirao urbanističke sklopove u novim dijelovima grada, stvarao pojedinačne zgrade raznih namjena, projektirao interijere. U izraz koji implementira u prostor, koji je u većini slučajeva postojeći, povijesni kontekst, poštujući sve vrijednosti zadanoga prostora, redovito je pokušavao unijeti i dio suvremenoga izričaja te pomiriti postojeće s aktualnim.

Doprinos stvaralačkome kontinuitetu

Begović je definirao prepoznate kvalitetne sadržaje zadirući duboko u bit problema kojima se bavio, uvažavajući sve vanjske utjecaje i procese koji su posredno ili neposredno utjecali na arhitekturu koja nas danas okružuje, od ekonomskih i društvenih do povijesnih i tehnoloških. Ozbiljnost i predan rad na implementaciji tehnološkoga napretka i mogućnosti te minuciozna predanost traženju tehničkih rješenja koja će dati maksimum u krajnjem doživljaju zgrade, kako korisniku, tako i slučajnome prolazniku, vidljivi su u gotovo svim izvedenim projektima. Smatrao je da zbog složenosti i sve veće prisutnosti tehnologije u suvremenome društvu treba kod arhitekata razvijati kritičko mišljenje, a to je moguće samo znanstvenim radom na proširenju i produbljenu kompleksnih potreba suvremenoga društva u cjelini. Ono što je nesporno predstavljalo napredak i nov pristup u području arhitekture i djelovanja arhitekata u postojećim, što urbanim što prirodnim, ambijentima jest Begovićevo definiranje načina i pristupa projektnom zadatku u fazi pripreme. Priprema je postala drukčije dimenzionirana zbog novoga načina sagledavanja⁵ problema zatečenih na lokaciji i uvođenjem niza stručnjaka koji nisu arhitektonske struke, ali svatko od njih bio je pozvan da se uključi prilikom definiranja konačnoga zahvata. Multidisciplinarnost se s vremenom pokazala kao nešto što je normalno i sveprisutno, a uz multidisciplinarnost i znanstveni pristup koji se čita iz analitike i sistematiziranja podataka dobivenih znanjem i trudom drugih stručnjaka, svaki od zahvata koji je radio u postojećem urbanom tkivu, a takva je većina unutar opusa, pretvorio se u otkrivanje nepoznatoga, skrivenog pod naslagama materijala koje su nanosile generacije nekih prošlih stanovnika.

Sloj po sloj istražuje svaku lokaciju, da bi je na kraju oblikovao na način koji će sačuvati sve ono dobro, kvalitetno i lijepo, odnosno nadogradio suvremenim koje će uskladiti i povezati s postojećim. Drugi segment koji se može ocijeniti kao njegov doprinos trajanju i opstanku misli izvrsnosti u području arhitekture njegovo je istraživanje djelovanja svjetla i svjetlosnih efekata na arhitektonsko djelo, i ne samo na djelo, već i na korisnika toga istog djela. Minucioznom preciznošću svjetlom secira svaki interijer na kojemu radi, mlazom svjetla kontrolira izričaj prostora i onoga zbog čega taj i takav prostor postoji. Dnevno, ali možda još više umjetno, kontrolirano svjetlo stvara arhitekturu i daje karakter i kvalitetu gotovu djelu. Bitno je naglasiti trenutak kad se to događa – to je element koji daje vrijednost djelu. Jer danas je svjetlo sastavni dio arhitekture, primjenjuje se ne samo u unutarnjem, već i u vanjskom oblikovanju prostora, dok je u šezdesetim godinama dvadesetoga stoljeća to bila potpuno nova i inovativna disciplina u području arhitekture.

Arhitektura je, ne smijemo zaboraviti, najmoćniji pokazatelj karaktera nekoga

5 Begović, M., 1969:1

društva, kako u vidljivome dijelu, tako i u onome koji reflektira način na koji živimo i želje koje imamo, kao društvo u cjelini. „Projekt kuće rađa se na različite načine. Odmah, ponekad. Ponekad polako i mukotrpno. Sve ovisi o mogućnosti i sposobnosti pronalaženja poticaja – teškog i odlučujućeg oslonca za arhitekta.“⁶ Arhitektura može i treba pokazati procese u vremenu, mora redefinirati zatečeno stanje i konstantno težiti napretku u odnosu na već viđeno, a kao takva okvir je za novi kulturni, društveni i socijalni proces. Ali, kao što je napisao Vladimir Turina: „Arhitektura ne uživa velika prava. Arhitektura i urbanizam nisu moda. To su nadasve ozbiljne stvari. Vrijedi misliti o njima. Vrijedi ih vizijom obuhvatiti, sanjati, računati, sricati...“⁷ A Miroslav Begović radom je potvrdio svu istinitost iznesene tvrdnje. Njegova arhitektura rezultat je stvaralačke sposobnosti kombinirane s likovnim izričajem koji teži humanome rješavanju zadanih prostornih elemenata. Projekte karakterizira logična dispozicija i racionalna konstrukcija koja se, uz jasan koncept i skladno oblikovanje, koristi i svim novim što znanost i tehnika pružaju svakim danom u sve većoj mjeri,⁸ tako da u opusu ujedinjuje znanstvenu i umjetničku komponentu. Znanstvena komponenta čita se u strogoj disciplini koja za svaki arhitektonski zadatak stvara bazu podataka pročišćenu do najsitnijih elemenata kojima slaže varijante prostornih odnosa a na nju nadovezuje drugu, umjetničku komponentu kroz izbalansiran odnos prema zatečenome stanju i novome oblikovanju koje tretirani prostor oplemenjuje finim estetiziranim oblicima i detaljima.

Zaključak

Doprinos koji je Begović dao unošenju arhitektonskoga djelovanja u svakodnevni život grada, djelovanje koje je arhitekturi omogućilo da postane dio društvenih zbivanja zajednice, s obzirom da su u jednom trenutku svi imali nešto za reći vezano uz njegovo tvrdoglavo nastojanje da centar grada dobije adekvatne priključke i ekstenzije na glavni trg, rezultirali su zbivanjima koja su stvorila klimu za razvoj novoga naraštaja mladih, talentiranih i ambicioznih arhitekata. Pola stoljeća rada na najrazličitijim zadaćama, od povijesnih rekonstrukcija, preko realizacija najrazličitijih zgrada, do urbanizma i interijera stavlja Begovićev opus na značajno mjesto u hrvatskoj arhitekturi, a širok spektar djelovanja kroz osebujnu interpretaciju načela suvremene arhitekture svrstao ga je u red arhitekata koji su ostvarili djela visoke vrijednosti.

Završiti ću riječima koje su izašle iz pera njegovoga suvremenika i prijatelja, akademika Andrije Mutnjakovića:

6 Siza, A., 2006:43

7 Turina, V., 1963:237

8 Premerl, T., 2004:16

„Arhitektonika arhitekta Begovića nastajala je na izuzetnom vrednovanju graditeljske baštine, razvijala se na perfektnom poznavanju svjetskih teoretskih i praktičnih arhitektonskih tendencija, ostvarivala se na filozofskoj spoznaji homocentrizma. Begović ne projektira zgradu kao formu. Begović osmišljava zgradu kao humaniziranu znakovost: kao snagu radnog napora, kao prisni dom naivaca, kao prostor svojih istomišljenika, kao hommage umjetniku, kao urbanu predstavu, kao revitalizaciju postojbine, kao rekreaciju baštine, kao afirmaciju bionike. Begović osmišljava zgradu kao inkarnaciju čovječnosti. Naši stari rado bi rekli da Begović gradi kuće koje imaju dušu.“⁹

LITERATURA

1. Begović, Miroslav. 1969. Za nama je dvjesto brojeva «Čovjeka i prostora». *Čovjek i prostor* XVI [11-12(200-201)], str.1-2
2. Crnković, Ivan; Neidhardt, Velimir. 2004. In memoriam, Miroslav Begović - akademik i arhitekt. *Čovjek i prostor* LI [11-12(606-607)], str.14-17
3. Mutnjaković, Andrija. 2013. *Predstavljanje monografije Miroslav Begović dr. sc. Borke Bobovec u dvorani Knjižnice Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti 28. studenoga 2013.* Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Udruženje hrvatskih arhitekata. Pozivnica
4. Odak, Tomislav. 1986. Hrvatska arhitektonska alternativa 1945.-85., Arhitektura u Hrvatskoj 1945-1985. *Arhitektura XXIX(196-199) u Zagrebu*, str.31-101
5. Pasinović, Antoaneta. 2001. *Izazov mišljenja o prostornom jedinstvu*, [priredila Sandra Križić Roban]. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti
6. Premerl, Tomislav. 1990. *Hrvatska moderna arhitektura između dva rata – nova tradicija*, Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske.
7. Premerl, Tomislav. 2004. Pedeset godina stvaralačke prisutnosti. *Vjesnik* 2. rujna, str.16
8. Siza, Alvaro. 2006. *Zapisi o arhitekturi*. Zagreb: AGM
9. Turina, Vladimir. 1957. UNICEF – Centar za zaštitu majke i djeteta u Zagrebu. *Arhitektura XI (6) u Zagrebu*, str.17-22

⁹ Mutnjaković, A., 2013:2

Abstract

Borka Bobovec
ACADEMICIAN MIROSLAV BEGOVIĆ

The social context and opportunities in the period when Academician Miroslav Begović lived and worked produced certain guidelines and what he achieved during his lifetime is reflected in the creative continuity of the second half of the 20th century. People as individuals are always determined by history; however, there are still opportunities for self-determination and establishing one's own way of doing things, so that it becomes a certain step forward from what is conventional and universally present. Furthermore, this for Begović meant to manage in new social relationships, in a way that the works of art he was creating were not just a reaction to a certain system, but a well through-through project aspiring to the ideal which was established in this part of the world much earlier. He showed consistency in understanding space and form and gave an appropriate interpretation of his projects and realised works. This brought him the highest recognition in professional and social circles, which contributes to the thesis that Begović advanced the Croatian architectural scene with works of art which carry permanent value in understanding the city and urban areas.

Keywords: Miroslav Begović, architecture, second half of the 20th century